

CĂRȚI ȘI NOTE PRIVIND RELAȚIILE ROMÂNNO-FRANCEZE: *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914—1918)*, Editura „Presa universitară clujeană”, Cluj-Napoca, 1997, 184 p., Editori: George Cipăianu și Vasile Vesa.

Volumul apărut sub egida Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și a recent înființatei Fundații culturale-științifice „General Henri Mathias Berthelot”, adună între copertile sale comunicările susținute în cadrul colocviului româno-francez de istorie, desfășurat în zilele de 28 și 29 iunie 1996. Apariția cărții vine să confirme atât valoarea științifică a manifestării, cât și semnificațiile deosebite ale acestui colocviu, apreciate ca atare, în prefață, de însuși editorii ei: istoricii clujeni George Cipăianu și Vasile Vesa. Organizarea colocviului și înființarea fundației amintite, tipărirea acestui volum ca proiect deja realizat dintre cele pe care fondatorii și le-au propus, reprezintă o simbolică reînviere a valoroasei tradiții interbelice, care și-a avut la Cluj unul din centrele universitare privilegiate ale raporturilor cultural-științifice româno-franceze. Asupra acestora din urmă se va reveni în finalul grupajului consacrat succintei prezentări a celor câteva volume ce aduc texte de interes deosebit pentru cercetătorii domeniului, dar și pentru publicul larg. Prin cele câteva date de prezentare a cărții apărute la Cluj, credem că este confirmată afirmația de mai sus.

În comunicarea cu care se deschide volumul: „Un épisode de l'histoire diplomatique de la Première Guerre Mondiale: l'incident Poklewski” — autor Ion Bulei — este detaliată evoluția și sunt subliniate semnificațiile aparte ale momentului intrat sub acest nume în istoria diplomației primului război mondial. Jean Nouzille în contribuția: „Le général Berthelot et la Mission Militaire Française en Roumanie, 1916—1918”, după o consistentă și necesară prezentare a biografiei generalului, însoțită de anexe documentare, face o substanțială caracterizare a complexe și extrem de importante activități a Misiunii militare franceze. Unul dintre capitolele esențiale ale acestei activități, determinant pentru succesul celorlalte obiective ale Misiunii este tratat de contribuția lui Dumitru Preda: „Le général Berthelot et la réorganisation de l'armée roumaine”. Un articol cu date ce vin să susțină argumentația mai multor texte cuprinse în volum: „Présence de la Mission Berthelot dans les documents militaires roumains” este semnat de Valeriu Florin Dobrinescu și Gheorghe Nicolescu. În contribuția generalului Jean Delmas, „L'aide militaire française à la Roumanie à l'épreuve des deux révolutions russes (1917)” sunt făcute precizări privitoare la contextul evenimentelor din Rusia și la implicațiile lor asupra ajutorului militar francez pentru România. Cercetând documente militare din arhive franceze, George Cipăianu aduce în studiu intitulat „Roumains et français sur le front de Roumanie (1917—1918)”, mărturii ale ofițerilor francezi asupra evoluțiilor care au marcat raporturile româno-ruse și a celor româno-franceze. Remarcabile sunt documentele ce ne dezvăluie percepțiile trimișilor Franței asupra realităților românești. Acestui ultim domeniu îi este consacrată și contribuția lui Jean-Noël Grandhomme „Le vie quotidienne des officiers français en Roumanie (1916—1918). Au-delà de la légende dorée”, urmată de o altă, aceea semnată de Thierry Sarmant „Entre aigle allemand et coq gaulois: la monarchie roumaine vue par les attachés militaires français (1912—1918)”, în care viziunea republicană franceză este confruntată cu realitățile monarhice românești și cu marcatele lor legături cu lumea... germană. Evoluțiile politico-militare din Transilvania anilor 1918—1919 reprezintă fundalul pe care sunt proiectate temele ultimelor trei contribuții ale volumului: Gheorghe Iancu, „Officiers supérieurs français en mission dans la Transylvanie des années 1918—1919”, Vasile Vesa, „Les rapports entre les généraux

Henri Mathias Berthelot et Louis Franchet d'Esperey durant l'hiver 1918—1919" și Anne-Marie Cassoly, „Un voyage triomphal: Saint-Aulaire en Transylvanie”.

Succinta prezentare a cuprinsului volumului este suficientă pentru relevarea multitudinii perspectivelor din care a fost analizată prezența militară franceză în România anilor primului război mondial. Remarca generală care se impune dintru început este aceea a solidei susțineri bibliografice a contribuțiilor și a bogăției informațiilor inedite provenite din cercetarea surselor arhivistice și memorialistice.

Tematica variată, fericit structurată în volum, aduce un spor considerabil atât la nuanșarea cunoașterii problematicii generale de ordin politico-militar, cât și, mai ales, la surprinderea unor fațete insolite ale istoriei epocii, în special prin proiectarea în prim plan a multora dintre eroii evenimentelor, nu puține fiind personajele de rang secund. Acestea din urmă, mai libere din privința constrângerilor impuse exprimării opiniilor, emit aprecieri pline de interes asupra unor realități particulare sau generale pe care, din considerente de ordin politico-diplomatic, deținătorii unor roluri principale nu și le puteau permite. Cu atât mai generoase, din acest punct de vedere, se dovedesc a fi rapoartele ofițerilor de informații, memorialistica și corespondența privată, surse din care parvin date revelatoare pentru cercetările de psihologie socială, de studiu al mentalităților și de imagologie. Sunt perspective care nicidecum nu pot fi apreciate ca fiind secundare, căci dincolo de domeniul precizat de titlul cărții, o sumă deloc neglijabilă de informații vizează aspecte de profunzime ale realităților din societatea românească a vremii, despre a căror relevanță este de prisos a mai stărui.

Complementaritatea tematică a contribuțiilor asigură unitatea volumului care câștigă considerabil și prin eclectismul metodologic și, nu mai puțin, prin varietatea paletelor expresive. Dar unitatea acestei cărți derivă și din modul în care, pagină după pagină, se conturează figura personajului ei principal — generalul Henri Mathias Berthelot (1861—1931), omul despre care în epocă s-a spus că era „plus roumain que les Roumains”. Editarea, în limba franceză a volumului semnalat aici reprezintă un alt omagiu din șirul celor multe care, de-a lungul vremii, au fost aduse Franței și solilor ei ajunși pe pământ românesc. Dacă ar mai fi de remarcat doar unul singur dintre meritele multe ale cărții, atunci acesta ar fi sobrietatea exemplară cu care autorii români și francezi prezenți în volum au înțeles să-și depună partea de contribuție la omagiul colectiv adus momentului istoric și oamenilor lui, frazele declamatorii fiind lăsate în seama altor personaje și ocazii.

Dumitru Preda (coordonator), Neculai Moghior, Tiberiu Velter, *Berthelot și România*, Album, bilingv, Traducerea: Ileana Vulpescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, 82 p. [Fundația „Mărășești, Mărăști, Oituz” și Fundația „General Henri Mathias Berthelot”].

Splendidul album — rod al colaborării istoricilor militari, autori ai textului, cu Muzeul Militar Național, Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Națională a României, instituții care au furnizat fotografiile ce alcătuiesc o veritabilă cronică în imagini a prezenței în România a legendarului general Berthelot — este apreciat în prefața semnată de general (CR) Jean Delmas, președinte al Comisiei franceze de Istorie Militară, drept o „nouă manifestare de amicitie românească”. Această apreciere urma unei întrebări puse de reputatul istoric militar francez: „Este nevoie să amintești în România, cine este generalul Berthelot?”. Dincolo de retorismul întrebării, prin ceea ce oferă acest admirabil album găsim un convingător răspuns.

În textul introductiv, imprimat bilingv, sunt prezentate datele esențiale ale temei, dar este cu îndreptățire subliniat și modul fericit în care s-au întâlnit, în împrejurări de un rar dramatism, interesele Franței și ale României: „Berthelot a știut să întruchieze într-o singură persoană două idealuri — cel francez și cel român — și astfel să contribuie la izbânda lor” (p. 12). Rămâne remarcabilă coincidența dintre o conjunctură gravă, ce pretindea o anume rezolvare și modul în care a fost identificat omul cel mai potrivit pentru a o realiza. Evidența convergenței intereselor, dramatismul situațiilor și disponibilitățile intelectual-afective ale protagoniștilor au făcut posibilă o apropiere umană care a mers mult dincolo

de camaraderie. Cuvintele medicului francez Gabriel Adain: „Je n'en connaissais qu'une / et j'avais deux patries: / La France, mon pays, / et puis la Roumanie” (p. 26), rămân o mișcătoare mărturie, valabilă pentru mulți alți militari francezi și, desigur, și pentru generalul Berthelot.

Un alt răspuns la întrebarea generalului Jean Delmas aduce și impresionanta iconografie a volumului: Da, în acest mod era nevoie de a aminti în România de prezența militară franceză și de figura marelui ei comandant. Avem, acum, pentru prima oară realizată, într-o lucrare de acest gen, reunirea unui număr atât de mare de fotografii care omagiază pe trimișii Franței, aducându-ne totodată o binevenită restituire a istoriei în imagini pentru importantul capitol al istoriei naționale: România în anii primului război mondial. Muzeografii se numără printre cei care apreciază în cel mai înalt grad apariții de acest gen, căci ele vor avea darul să sporească atractivitatea manifestărilor expoziționale, oferind publicului posibilități suplimentare de percepție a unor realități ale epocii în ceea ce au avut ele mai autentice. Poate nu peste multă vreme ni se va oferi și un album cu imagini păstrate în fondurile documentare din Franța. Fundația „General Henri Mathias Berthelot” ar putea fi egida sub care să fie realizată o asemenea întreprindere.

Jean Nouzille, *Le calvaire des prisonniers de guerre roumains en Alsace-Lorraine. 1917—1918*, Editions „Semne '94”, București, 1997, 2-e edition revue et augmentée avec une préface de Dumitru Preda, Redactions: Dumitru Preda, Dan Năstase. [Fondation „Onisifor et Octavian Ghibu”, Fondation „Mărășești-Mărăști-Oituz”]

Prefața emoționantului volum datorat lui Jean Nouzille este o expresie a binemeritatului elogiu cuvenit istoricului francez, care, prin ceea ce a făcut până acum în cercetările și scrierile sale, și-a câștigat dreptul la perpetuă recunoștință din partea românilor. Dumitru Preda, autorul rândurilor dinainte ale cărții, este perfect îndreptățit să afirme că, prin mormintele românilor aflate pe pământ francez și ale francezilor din România, solidaritatea dintre cele două țări dobândește valori simbolice aparte. Jean Nouzille își are importanța sa parte de contribuție la aceasta. Dincolo de tragismul destinelor compatrioților, gândul că își dorm somnul de veci printre prieteni aduce parcă o mângâiere; a vedea sau afla că pe pietre tombale aflate la mari depărtări de țară sunt înscrise versuri din imnurile naționale, ușurează parcă durerea pierderilor suferite. Sunt răscumparate întrucâtva convenționalismul multor alte monumente memoriale și absența a și mai multora. Atunci când ai în mână o asemenea carte, trăiești sentimentul că cei aproape 3.000 de români, morți în Franța în anii primului război mondial, revin printre ai lor, revin acasă și aduc cu ei pe cei mulți ce zac în locuri știute și pe cei foarte mulți din locuri neștiute. Avem, deci, o asemenea carte, făcută cu respectul pentru cei căzuți al militarului, cu acribia istoricului de marcă și cu căldura sufletului francezului ce poartă numele: Jean Nouzille.

După o scurtă privire asupra istoriei românilor, cu accent pe anii primului război mondial, cercetătorul francez face o binevenită incursiune în istoricul problemei tratamentului prizonierilor de război. Este apăsător subliniat faptul că în pofida noii ere inaugurate de „Declarația drepturilor omului și cetățeanului” — urmată, în Franța, de un decret al Adunării Naționale care pune sub protecția legii pe prizonierii de război —, în pofida conferințelor și convențiilor internaționale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea, anii primului război mondial au abundat în exemple de barbarie săvârșite împotriva inamicilor capturați.

Prezentarea modului în care a fost tratată în Germania problema prizonierilor de război a oferit cadrul introducerii în discuție și a situației românilor captivi. Este locul unde se poate citi printre rânduri și un abil disimulat reproș, adus istoricilor români care nu s-au învrednicit să cerceteze și problema zecilor de mii de compatrioți ajunși prizonieri în lagărele Puterilor Centrale. După optzeci de ani, răstimp în care arhivele germane au fost distruse în timpul celui de al doilea război mondial, sursele de informare se reduc la statisticile incomplete ale lucrărilor generale și la arhivele departamentale și municipale care mai păstrează date despre prizonierii români. Este categoria de mărturie la care s-a adresat cu precădere și Jean Nouzille.

„Istoria...” lui Constantin Kirițescu evaluează numărul prizonierilor români din anii 1916—1917 la peste 110.000. Puterile Centrale anunțau, la 1 februarie 1917, un total de 79.033 prizonieri de război români. După alte surse germane, în toamna anului 1917 erau morți 36,8% din numărul captivilor români din Germania și 31,4% erau bolnavi prin spitale. În cifre, situația se prezenta astfel: 53.000 prizonieri, din care 19.255 morți și 16.645 bolnavi. Pentru octombrie 1918, o altă sursă evalua numărul celor capturați și trimiși în Germania la 1.656 ofițeri și 41.641 soldați. Dintre aceștia, 1.636 ofițeri fuseseră eliberați și schimbați, iar 1 ofițer și 370 soldați evadaseră. Comparând aceste date cu numărul celor aflați în lagăre, la data de 1 octombrie 1918, Jean Nouzille constata o diferență de circa 11.000 de oameni și se întreba: „Où sont ces soldats roumains? Sont-ils dans des commandos de travail?” după care adăuga: „Aucun contrôle n'est possible.” (p. 34—35). Sunt discutate și alte evaluări numerice și prezentate apoi condițiile prizonieratului după specificul lagărelor germane. Jean Nouzille, citând autori germani, arată că prizonierii români din Alsacia și Lorena reprezentau o parte dintre cei capturați de Armata a 9-a germană a generalului Falkenhayn. Numai între 1 și 18 noiembrie 1916 au fost capturați 189 ofițeri și 19.338 subofițeri și soldați români. Autorul face o reconstituire minuțioasă a condițiilor de viață ale prizonierilor români ajunși în lagărele germane din Alsacia și Lorena. Sunt apoi cercetate cauzele deceselor — 1.191, pentru Alsacia și 1.164, pentru Lorena. Celor 2.355 decese identificate în cele două provincii, li se adaugă alte câteva sute, survenite în alte regiuni ale Franței, ajungându-se astfel la un total de aproape 3.000. Urmează impresionantul capitol în care istoricul militar francez prezintă rezultatele cercetărilor sale în arhivele locale și în cimitirele în care au fost înhumați prizonieri români. Ne sunt făcute cunoscute rezultatele investigațiilor din 29 de localități din Alsacia și 43 din Lorena, cărora li se adaugă, centrele departamentale provinciale și, evident, alte locuri de depozitare de informații. Cimitire, arhive, și biblioteci au fost, rând pe rând, cercetate cu tenacitate și risipă de energie, care i-au fost din plin răsplătite, mai întâi de consistența și volumul informațiilor adunate și, de acum înainte, de recunoștința cu care îi vom rămâne mereu datori pentru ceea ce a făcut pentru năpăstuiții noștri compatrioți, pentru noi și... în locul nostru. Dăruindu-ne această carte — omagiu pentru cei aproape 3.000 de români care „dorment éternellement en terre de France”. Jean Nouzille a făcut-o dintr-o profundă convingere: „il faut que le culte de leur souvenir soit maintenant comme un symbol”. Și această carte este un asemenea simbol.

P.S. Spuneam, cu câteva rânduri mai sus, că această carte a lui Jean Nouzille ne aduce, parcă, acasă morții de dincolo de hotarele țării. Avem un motiv în plus pentru susținerea acestui lucru: Editura „Semne” a scos, de curând, și versiunea românească a cărții care îi va aduce istoricului francez și mai multă dragoste din partea românilor. O merită cu prisosință, și autorul, și editorii lui. Fie lăudați!

Generalul H. M. Berthelot 80 de ani după Misiunea franceză în România. 15—16 octombrie 1996, Editura Universității din București, [1997], 237 p., Ediție bilingvă.

După bucuria semnalării în paginile anterioare a trei valoroase cărți dedicate relațiilor româno-franceze, ne vedem siliți să înregistrăm și o regretabilă nereușită editorială. Organizarea unei expoziții și a unui colocviu, la care, în octombrie—noiembrie 1996, au participat reputați specialiști francezi și români, urma să fie continuată de apariția, în condiții onorabile, a unui volum care să reunească comunicările prezentate. Existau toate premisele pentru aceasta, dar din păcate nu s-a întâmplat așa, căci editura amintită a făcut în așa fel încât să-și treacă în cont o veritabilă contraperformanță. Totul putea fi ușor evitat dacă „ingrijitorii” volumului ar fi avut minimul de respect pretins de eforturile mai mult decât meritorii ale tuturor celor implicați, și nu sunt puțini, și nu oricine. Atenționarea: „Această carte a fost editată cu sprijinul Ministerului Francez al Afacerilor Externe și Ambasadei Franței în România” presupunea mult mai mult decât au înțeles editorii să facă. Oricum, nu acesta era modul în care se cuvenea răspuns sprijinului înalților instituții ale statului francez. Doar dacă tocmai în acest fel au considerat „editorii” că îl omagiază pe generalul Berthelot:

să ii fie confirmate — „80 de ani după...” — spusele amintite de Florin Constantiniu în contribuția sa („Mes chers amis vous êtes admirablement désorganisés”, p. 89, în versiunea românească, p. 87, în cea franceză). Tot acolo este reproducă și o remarcă a lui Raymond Poincaré („Nous sommes aux portes de l'Orient où tout est pris à la légère”), nedezmintită din păcate nici de această dată.

„E prea mult!”, vor spune voci iritate. Pentru cei ce nu au la îndemână volumul se impune însirarea câtorva mostre lămuritoare. Doar câteva, căci o listă completă ar fi prea lungă. Este greu de înțeles cum s-a putut ajunge la asemenea bizarerii editoriale în care numele autorilor și titlurile textelor incluse în volum să le găsim consemnate în fel și chip. Atunci când le aflăm, căci autorilor a două contribuții: „Misiunea militară franceză și acțiunile armatei române” și „Misiunea aeronautică franceză în România în timpul primului război mondial (1916—1918), li s-a interzis, pur și simplu, dreptul la semnătură. Numele lor nu este de găsit, nici în tablele de materii, nici în corpul volumului. (Se poate deduce, după aparatul critic al celor două lucrări, că primul autor anonim este un român, iar celălalt, un francez). Istoricul francez Michel Roussin, autor al textului „1917: Le redressement roumain”, va avea surpriza să își regăsească lucrarea semnată: M. Roussis (p. 114, versiunea românească), dr. Roussis (p. 111, versiunea franceză), M. Roussi (p. 3, versiunea românească) și dr. Roussi (p. 3, versiunea franceză). Titlul lucrării lui Allain Bernede „Les jardiniers de Salonique»: Les lignes des communication et la logistique de l'Armée d'Orient, octobre 1915—novembre 1918”, pierde ghilimelele din originalul francez, care marcau celebra apostrofă a lui Clemenceau, și devine, pentru versiunea românească a titlului și pentru varianta prescurtată(!?) din tablele de materii, o neașteptată sursă a comicului. Mai mult, în sumarul românesc textul: „Grădinarii din Salonic” nu mai are autor. O posibilă explicație ar fi aceea că o banală notă „pro memoria”, cu titluri prescurtate după voie, cu nume de autor omise, a devenit „Sumar”, respectiv „Sommaire”, sfidând norme științifice elementare. Și toate acestea s-au putut petrece la o editură universitară!

Lipsa controlului în diferitele faze ale procesului de editare a volumului a făcut posibilă o puzderie de inadvertențe, din care selectăm câteva. La p. 32 citim: „500 de tunuri de companie [„de campagne”] de tip Krupp”, la p. 14, respectiv, 12, nota 22 vorbește de Editura... „Alhalnos” [„Albatros”], la p. 5 și 42 întâlnim fraze amputate, iar peste tot ne întâmpină un regim anapoda al folosirii inițialelor majuscule etc., etc. Păcat că asemenea neglijențe împardonabile umbresc dureros inițiative și eforturi ce nu meritau un astfel de răspuns. În condiții normale s-ar fi putut citi cu folos, și cu plăcere, pagini dintre cele mai interesante și, nu puțin, frumos scrise. După creionarea datelor generale ale temei, realizată de primele două contribuții: „Misiunea militară franceză și acțiunile armatei române” — autor:? — și „Misiunea militară a generalului Berthelot în România” de Paul Cernovodeanu, urmează o perspectivă mai precis conturată în comunicările: „Generalul Berthelot, reorganizarea armatei române și relațiile româno-ruse în 1916—1917”, semnată de Dumitru Preda, și „Generalul H. M. Berthelot și acțiunile armatei române în campania 1918—1919”, a lui Costică Prodan. Unor chestiuni de ordin strict militar, rezolvarea lor fiind determinantă pentru succesul Misiunii Franceze, le este consacrat studiul lui Jean Delmas „Les problemes logistiques de l'armée roumaine et l'aide française. 1916—1917”. Un alt capitol de cea mai mare importanță pentru desfășurarea operațiunilor militare — războiul aerian —, este tratat, pe baza investigațiilor din arhive și a mărturiilor memorialistice, în studiul „La Mission Aeronautique Française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1916—1918)” — autor:? —. Se revine la problemele logistice și ale liniilor de comunicație — din perspectiva rigorilor învățământului militar superior din Franța, printr-un studiu de caz asupra Armatei din Orient, în contribuția lui Allain Bernede „«Les jardiniers de Salonique»: Les lignes des communications et la logistique de l'Armée d'Orient, octobre 1915—novembre 1918”. Ilie Schipor ne anunță o lucrare omagiu pe care o așteptăm cu nerăbdare: „Pierderile umane ale Misiunii militare franceze în România”, un superb răspuns românesc la cartea lui Jean Nouzille. Mărturii privind prezența generalului Berthelot la București sunt prezentate de Șerban Rădulescu-Zoner, după care urmează o schimbare de perspectivă, propusă de Florin Constantiniu: „Generalul Berthelot adulat și contestat: percepția românească a personalității sale”. În imediată apropiere se află și comunicarea lui

Ștefan Păslaru „Personalitatea generalului Berthelot oglindită în opinia publică românească”. Jean Nouzille, repetat elogiat în paginile de față, nu se dezmințe și ne oferă un excelent studiu consacrat autorului cărții, apărută în 1932 — „Le drame roumain, 1916—1918”, generalul Victor Pétin (1872—1926). Titlul lucrării: „Le général Pétin et la Mission Militaire Française en Roumanie. 1916—1918”. „O colaborare rodnică și o prietenie sinceră: generalii H. M. Berthelot și Radu Rosetti” ne este prezentată de Maria Georgescu. Volumul se încheie cu studiul lui Michel Roussin „1917: Le redressement roumain”, întregind un sumar plin de interes nu doar pentru specialiștii epocii și problematicei.

Avem speranța că ofensa adusă autorilor contribuțiilor incluse în acest volum va fi iertată de excelența tuturor celorlalte manifestări cultural-științifice româno-franceze și, de ce nu?, de apariții editoriale exemplare, așa cum am avut adesea bucuria de a vedea.

Memoria — revista gândirii arestate, editată de Fundația culturală „Memoria” sub egida Uniunii Scriitorilor din România, București, nr. 21, septembrie 1997, 144 p.

De la data apariției primului să număr — noiembrie 1990, — revista „Memoria” s-a instalat sigur pe o poziție în chiar prim planul publicisticii românești postdecembriste. Prin profilul său distinct și strălucirea numelor care-i onorează parcursul, prin valoarea deosebită a textelor publicate, de la analizele asupra totalitarismului comunist, la restituirea unor capitole de „istorie furată” și până la cutremurătoarele mărturii ale suferinței în gulag, prin contribuțiile remarcabile în reconstituirea dimensiunilor reale ale martiriului, de la precizarea reperelor „geografiei detenției”, la „catalogul celor uciși în temnițele comuniste” („unde sunt cei ce nu mai sunt”) și la dureroasele semnale ale celor aflați încă „în căutarea omului pierdut”, prin impecabilul veșmânt grafic și prin atâtea altele, revista de sub direcția dlui Banu Rădulescu este, astăzi, mai mult decât o excelentă publicație, este un redutabil terapeut. Gravele traume se vindecă greu, dar nicidecum altfel decât prin administrarea leacului adecvat. În situația României de astăzi: adevărul. „Memoria — revista gândirii arestate”, prin strădaniile stăruitoare pentru căutarea adevărului celor petrecute în deceniile comunismului, face din plin dovada că și-a înțeles menirea.

În ultimul număr apărut — despre care se poate spune că este mai bun decât precedentul, așa cum se poate spune și despre celelalte următoare debuturi —, alături de rubricile de acum consacrate, avem revelația unui document excepțional. Dincolo de datele contextuale ale notelor de față, grupate sub acest generic —generalul Berthelot și tot ce simbolizează numele lui —, aprecierea este susținută de insolita perspectivă asupra fenomenului mistificărilor de tot felul practicate de sistemul comunist din România și, în special, a aceloră privind trecutul istoric, condamnat să devină teritoriu predilect al ideologizării și instrumentalizării excesive în serviciul intereselor partidului — stat. Anexarea istoriei în scopul legitimării „noii orânduirii” fusese anunțată încă din anii instalării la putere a regimului comunist. În 1946, Ana Pauker clama: „De ar fi fost astăzi printre noi, Doja, Horia, Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, cu țărani și țargoveții pe care ei i-au condus în bătălia contra asupritorilor, cu toții ar recunoaște în comuniști pe tovarășii lor de luptă. Căci Partidul Comunist înfăptuiește și desăvârșește opera lor”. Istoria urma să confere legitimitate noii puteri politice — „continuatoare a celor mai înalte idealuri și tradiții...” — și pentru aceasta era nevoie de o altă, de o nouă istorie, conformă rolului prescris. Doi ani după directiva „tovarășei Ana”, se edita manualul de istorie al lui Roller și se desfășurau marile serbări ale centenarului revoluției de la 1848, însoțite de „scrieri istorice” riguros orientate ideologic (vezi Mircea Anghelescu, „Bălcescu, revoluția de la 1848 și miturile istorice ale comunismului românesc”, în România Literară, nr. 4, 1998).

Document publicat de revista „Memoria” (p. 94—108) se plasează în contextul regiei marilor spectacole puse în scenă cu ocazia aniversărilor istorice, în cazul de față sărbătorirea a patru decenii de la luptele de la Mărășești, 1917—1957. Obiectivele politico-ideologice și propagandistice fuseseră precizate și rolurile distribuite, unul dintre acestea revenind tocmai veteranilor Misiunii militare franceze de sub comanda generalului Berthelot. Autoritățile de la București

hotărâseră invitarea, selectivă, a unor cetățeni francezi foști combatanți la Mărășești, pentru a participa la festivitățile planuite. Rațiunile acestei decizii au fost sesizate de autorul textului în discuție — fostul căpitan de infanterie, Marcel Fontaine, unul dintre cei care nu au fost invitați —. În condițiile „dezghețului” („Stalinistii nu au fost dislocați în R.P.R. Ei își atenuază uneori virulența declarațiilor când vântul care suflă de la Kremlin este în fază de dezgheț; dar sunt gata de „reîngheț”, cu ochii pironiți asupra giruetei care va da semnalul”, p. 98), ale destinderii („... jocul «destinderii», al cărei mare conducător este Hrușciiov...”, p. 95), diriguitorii de la București încercau o mică „breșă” („Chiar dacă cei care vă invită, și care în străfundul sufletului lor nu-i iubesc pe ruși, ar fi tentați să deschidă o breșă în edificiul minciunii construite la ordinele Kremlinului, ei nu ar îndrăzni. Exemplul maghiar arată că, atunci când conducătorii instalați de Moscova în democrațiile populare se angajează pe calea concesiilor, sunt pierduți”, p. 101). De fapt, prin prezența în România a militarilor francezi, despre a căror participare la luptele de la Mărășești „istoria oficială” nu amintea nimic, se producea o mică breșă în ideologia guvernată de principiul „ex oriente lux”, care încă din 1945 era proclamat răsunător de Mihail Sadoveanu — în conferința „Lumina vine de la răsărit”, tipărită apoi în broșură de mare tiraj.

Pe de altă parte, Marcel Fontaine știa că și această sărbătorire „își are locul în suita comemorărilor care se desfășurau în ultimii ani în R.P.R., după un model unic” (p. 97). Ea urma celor din anul 1952, când au fost aniversați 75 de ani de la războiul de independență, din 1956 — centenarul Congresului de la Paris —, din 1957 — semicentenarul răscoalelor țărănești din 1907 — și a serbărilor anuale ale zilei de 24 ianuarie. Cunoștea rostul acestora și avertiza pe compatrioții săi: „Iată așadar, ce vă așteaptă în R.P.R. Sunteți destinați să jucați la rândul dumneavoastră rolul încredințat succesiv supraviețuitorilor războiului din 1877 sau al răscoalei din 1907” (p. 98), iar în alt loc: „Ocupanții actuali și agenții lor reinnoiesc acum manipularea, dar cu dumneavoastră” (p. 105).

Cine era Marcel Fontaine și cum de știa atâtea despre regimul comunist din „R.P.R.”?

Redacția revistei „Memoria” face o binevenită prezentare a fostului combatant al Misiunii militare franceze din România, în măsură să ne edifice asupra datelor esențiale ale biografiei autorului textului publicat. Căpitanul de infanterie Marcel Fontaine a fost unul dintre ofițerii francezi care, alături de subofițerii și soldații români, s-au aflat în dispozitiv la Mărășești din august până în decembrie 1917. Revine în România, imediat după război, ca membru al Misiunii universitare franceze și funcționează ca profesor la Turnu-Severin și Craiova, apoi ca director al Liceului de pe lângă Institutul Francez din România. După trei decenii trăite în România a fost expulzat odată cu membrii Institutului Francez și, în decembrie 1948, părăsea țara. Între 1949 și 1956 a organizat și condus secția română din cadrul Radiodifuziunii Franceze, consacrându-și „esențialul activității [pentru a fi] la curent cu ce se întâmplă acolo” (p. 95). În anul 1962 a publicat, la Paris, cartea: „La Republique Populaire Roumaine contre la culture française, 15 ans de guerre (1948—1962)”. A murit în anul 1973.

Marcel Fontaine adresa, la 14 iulie 1957, o „Scrisoare deschisă către foștii membri ai Misiunii militare franceze în România, invitați de autoritățile comuniste de la București la serbările celei de-a 40-a aniversări a luptei de la Mărășești”, în care își lua libertatea de a atenționa pe foștii lui colegi asupra realităților din „R.P.R.” și a semnificațiilor acceptării invitației. În cunoștință de cauză se adresa conaționalilor săi printr-un discurs radical în care considera participarea la respectivele serbări drept o caucionare a regimului de la București, cu toate ororile de care acesta s-a făcut vinovat față de poporul român, față de tradițiile sale istorice. „Vă închipuiți că veți regăsi România de pe vremea când aveți 20 sau 30 ani, pe care ați iubit-o și o mai iubiți încă. Vă înșelați, țara asta nu mai există, cel puțin oficial. Nu mai există decât o „Republică Populară Română...” (p. 95), ... de vreme ce nu mai există „România”, nu poate exista nici guvern „român”, decât doar printr-o ficțiune diplomatică. Să fim sinceri cu noi înșine și realiști. Guvernul care își spune câteodată român nu este decât un guvern impus și menținut de ruși la București. Constituția R.P.R. o spune în preambulul ei. Cei care vă oferă atât de generos această călătorie o fac spre a servi interesele rusești, conform planurilor rusești. Din 1948, ați avut vreodată cunoștință de un act, un gest, un cuvânt de independență realizat, schițat

sau pronunțat de conducătorii actuali ai R.P.R., în afara liniei fixate de Kremlin?" (p. 96). „Credeți că vă veți revedea cu vechii prieteni. Veți afla că mulți dintre ei au murit în condiții groaznice. Veți găsi mizeria, într-o țară altădată bogată și prosperă. Teroarea, acolo unde domnea libertatea: guri închise sau reticente fiindcă le e frică, pentru că cei eliberați, în momentul când s-a tras zăvorul, au trebuit să semneze un angajament că nu vor dezvălui nimic din ce au văzut și suferit în închisoare, cu riscul de a se reîntoarce acolo, fiindcă se știe că miliția veghează pretutindeni și că, la viitoarea strângere a șurubului, orice convorbire cu un francez, și mai ales din Misiunea Berthelot, va servi pentru un proces de spionaj și poate avea consecințe tragice" (p. 103).

Se atrăgea atenția asupra practicii falsificării istoriei prin mistificarea unora dintre datele acesteia și prin ocultarea altora, cu exemple privitoare la raporturile istorice româno-franceze, cât și din perspectiva vehiculării imaginilor deformate asupra realităților din societatea franceză contemporană. „Credeți oare că, din dragoste pentru Franța sau pentru adevăr, suntem astăzi scoși din uitare? E pentru a ne desconsidera și mai mult în ochii publicului românesc... Trebuie să fim dezonozați progresiv... și progresist, pe toate căile. Asta face parte din planurile sovietice impuse la București. Au început prin a ne denigra zilnic în presă, la radio, în învățământ, în ședințele politice. S-a făcut tot posibilul ca poporul să fie convins că Franța este putredă de comunism, gata să treacă în lagărul Rusiei și că, în consecință, românii nu mai au ce aștepta de la prietenia francezilor, căreia au datoriat și interesul să îi substituie prietenia rusă" (p. 101). „Prin participarea dumneavoastră la serbările oficiale, rușii vor rusificați din R.P.R. vor să-i convingă pe foștii noștri camarazi de luptă că și dumneavoastră v-ați alăturat lagărului rusesc, și că prietenia franco-română nu mai este prin urmare decât un cuvânt golit de sens" (p. 102). „Și nu vă temeți că unii dintre cei mai dragi camarazi de luptă, de la Mărășești sau de aiurea, neputându-se stăpâni, vă vor reproșa că ați venit să ciocniți paharele cu temnicerii lor, sau să strângeți mâna asasinilor, părinților, fraților, copiilor lor? Cine știe dacă nu veți găsi vreun camarad de altădată, distrus de nenorocirile lui, care vă va reproșa că, prin venirea dumneavoastră, ați deservit sau trădat totodată memoria generalului Berthelot. Misiunea, prietenia franco-română și chiar țara dumneavoastră, Franța!" (p. 103).

*
*   *
*

În grupajul consacrat prezentării lucrărilor științifice privind relațiile româno-franceze din timpul primului război mondial, un nume — acela al generalului Henri Mathias Berthelot (1861—1931), este cel mai des pomenit. Numele celui care a fost Comandantul Misiunii militare franceze în România este menționat în fiecare dintre contribuțiile științifice susținute la colocvile istoricilor români și francezi amintite mai sus. Nu putea fi altfel de vreme ce numele lui este legat de mari momente ale istoriei noastre naționale și a devenit un simbol al trăinicieii raporturilor dintre România și Franța. Atunci când despre un cetățean francez s-a spus, încă în ianuarie 1918, că era „plus roumain que les Roumains”, și când, în anii dintre cele două războaie, același cetățean francez, devenit și cetățean de onoare al României, era venerat de o țară recunoscătoare, a înființat acum o fundație cultural-științifică care să îi poarte numele, nu înseamnă altceva decât revenirea la firesc. La firescul care ar fi trebuit să guverneze relațiile dintre România și Franța dacă vremuri năprasnice nu l-ar fi tulburat.

Statutul Fundației „Henri Mathias Berthelot”, înființată la Cluj-Napoca, precizează scopul și formulează obiectivele urmărite: perpetuarea memoriei marelui prieten al României, o contribuție semnificativă la cercetarea cuprinzătoare a relațiilor româno-franceze, organizarea de manifestări cultural-științifice, schimburi de specialiști, extinderea cooperării academice în multiple forme, toate în beneficiul dezvoltării prieteniei tradiționale dintre cele două țări și popoare.

De ce la Cluj această fundație? Un prim răspuns îl dau editorii volumului de studii semnalat mai sus: “D’abord parce que depuis assez longtemps il s’est formé dans ce milieu académique un groupe actif de chercheurs qui s’intéressent aux relations roumano-françaises et ensuite parce que le général Henri Mathias Berthelot a été présent dans l’histoire de Cluj a une époque de tension, la fin de 1918, quand grâce à son esprit de tolérance ont été évités des conflits interethniques qui

auraient pu avoir lieu a' l'occasion de l'occupation de la ville de Cluj par l'armée roumaine" ("La présence française..., p. 8). Iată, în continuare, alte câteva motive.

Sosie la Cluj în ziua de 31 decembrie 1918, generalul Berthelot s-a bucurat de o primire triumfală din partea autorităților militare, a fruntașilor politici și a mulțimii de români venită să-l întâmpine (vezi Gh. Iancu, "Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român, 1918—1920.", Cluj Napoca, 1985, p. 99—100). Fără îndoială că numele său a fost rostit, cu dragoste și respect, și cu o săptămână înainte, la data intrării trupelor române în Cluj — 24 decembrie 1918. Într-un număr ocazional — "Clujul" —, tipărit atunci, era relatată și desfășurarea banchetului de la hotelul "New York" ("Continental" de astăzi), din seara zilei de Crăciun. „Au fost de față cel puțin 600 persoane, fiind reprezentate comunele vecine și având oaspeți chiar din părțile Sătmăruului și Munții Apuseni. Intelectuali ce ardeau de dorul triumfătorilor frați, au venit să sărbătorească cele mai înălțătoare momente, hărăzite nouă de la plămădirea neamului pe aceste plaiuri... Precis la orele 8 [20] se ridică toți între acordurile melodiosului Răsuneț "Deșteaptă-te Române", intonat de corul ofițerilor de la Garda Română (condus de D-nul [dr. Constantin] Stanca), apoi muzica militară a Regimentului 16 de Infanterie a intonat "Imnul Regal". Cu lacrimi în ochi ascultăm rugăciunea cea mai sfântă din zilele noastre. „Trăiască Regele nostru, al tuturor Românilor" e datorința fierbinte a românilor din patru unghiuri. Se intonează apoi „Marsilieza" [sic] surorii noastre mai mari, a Franței, de soarta căreia ne este legată atât de mult soarta noastră. Cu sfîntenie ascultăm și imnul acesta, fericirea trece în adevărat extaz, când alături de drapelul nostru tricolor vedem înălțându-se drapelul scumpei Franțe. Ce clipe frumoase am ajuns! România alături de țara civilizației lumii, alături de Franța. Mai mult nu-și poate dori un popor." Relatarea continuă cu prezentarea toasturilor roștite de generalul Gherescu, protopopul ortodox Tului Roșescu, dr. Octavian Utalea, urmat de protopopul greco-catolic, dr. Elie Dăianu, care toastează „pentru Antantă și în special Franța". A vorbit apoi locotenentul francez Jean Barres, „viu aplaudat". Au mai toastat: dr. Amos Frâncu, dr. Ioan Giurgiu, inv. Vasile Costea, d-na Olivia Telia, dr. N[icodim] Cristea, redactorul foi — pentru „Wilson care are merite nepieritoare în cauza noastră" — și inv. A. Pora.

La Cluj a fost din nou intonat imnul național al Franței, în ziua de 1 februarie 1920, când au avut loc marile festivități ocazionate de inaugurarea oficială a Universității românești. Delegația franceză, condusă de H. Cambon, însărcinată cu afaceri la București, era alcătuită din trimișii Universităților din Paris, Lyon și Strasbourg. Au fost primite mesaje și din partea Universităților din Toulouse, Grenoble, Poitiers, Bordeaux, Caen, Besançon, Dijon, Clermont. Se deschidea atunci cel mai bogat capitol al relațiilor Clujului cu centrele universitare franceze. Amintim doar câteva dintre numele de universitari, oameni de știință și cultură francezi care au fost oaspeți ai Clujului interbelic: Emmanuel de Martonne, Henri Focillon, abatele Breuil, Mario Roques, Marcel Labbé, Paul Montel, Jean Perrin, H. Capitant, Jean Capart, Charles Diehl, Jules Vendrye's, Marcel Prenant, Leon Bernard, Georges Rippert, Louis Josserand, R. Achard, G. Urbain, S. Charléty, D. A. Lemierre, Charles Perez, Louis Réan, Henri Bonnet Oliver Martin, J. Marrouzeau, L. Pautrier, René Maunier, E. Alexis, Louis Le Fur ș.a. Au fost decernate titluri de „doctor honoris causa" ai Universității din Cluj lui Emm. de Martonne, August Felix Charles de Beaupoil, Comte de Saint-Aulaire, Henri Roger, Paul Montel, Georges Rippert, iar mai aproape de noi lui Etienne Robert, Jacques Le Goff. Mediile universitare clujene păstrează cu pioșenie amintirea anilor petrecuți aici de profesorii Jules Guiart, Yves Auger, Henri Jacquier, René Jeannel și Pierre Chappuis.

Multe dintre numele învățaților francezi amintiți aici vor fi subiectele capitolelor unei/unor lucrări consacrate activității Misiunii universitare franceze din România interbelică, Clujul avându-și rezervată o secțiune de prim rang. Mai bine cunoscute publicului larg sunt cercetările geografice întreprinse de Emmanuel de Martonne, savantul care a impus supranumele de „Alpii Transilvaniei" pentru Carpații Meridionali, sau contribuția „părții franceze" la înființarea la Cluj a primului institut speologic din lume. Mai puțin cunoscute sunt însă contribuțiile eminentului parazitolog și istoric al medicinei, profesorul Universității din Lyon, Jules

Guiart (1870—1965). Prieten, în Franța, cu Emil Racoviță și Ion Cantacuzino, Jules Guiart răspunde fără ezitare invitației și vine la Cluj. Reproducem câteva dintre „rememorările” savantului polihistor Valeriu L. Bologa, colaboratorul apropiat și urmașul la catedră și institut al profesorului francez: „... el și-a început activitatea la Cluj la 1 aprilie 1921. Astfel s-a întemeiat cea dintâi catedră de Istoria medicinei din învățământul superior al României. În fiecare an petrecea un semestru la Cluj, făcând magistralele sale cursuri care nu erau ascultate numai de studenți, ci erau frecventate de publicul intelectual al orașului. Timp de nouă ani a organizat un Institut de Istoria medicinei... Dar Jules Guiart, în timpul activității sale în România nu s-a mulțumit cu atâta: el, care nu era numai un istoric al medicinei, ci și un antropolog și un etnograf de seamă, a studiat, metodic și meticulos, cu afecțiune și înțelegere țara și poporul al cărei oaspete a fost. În fiecare an își pregătea temeinic o călătorie de studii... În drumetia sa, el strângea cu priceperea unui colecționar versat obiecte de artă populară, aparatul său fotografic fixat tot ce îi părea semnificativ și caracteristic. Din cele stranse și-a alcătuit în Lyon „la chambre roumaine” — un mic și prețios muzeu —... Faptul că acest mare savant, după 1921, își semna toate lucrările științifice ca profesor la Lyon și Cluj a fost o contribuție prețioasă la ridicarea prestigiului Universității din Dacia Superioară. Nu pot să uit niciodată cuvintele pe care maestrul, după ce cunoscuse temeinic poporul nostru — pe care îl iubea cu toată sinceritatea —, mi le-a spus odată: Din multe calități ale românului, una este aceea care îmi pare mai semnificativă și îndeosebi revelatoare pentru înțelegerea istoriei lui: extraordinarul! sau simț pentru măsură, echilibrul sufletească pe care știe să și-l păstreze în bine și în rău, simțul ascuțit pentru realitate, care l-a ajutat să treacă peste atâtea momente grele din trecutul său zbuciumat. Acest simț pentru măsură, atât de latin, poate să fie găsit în minunata sa artă populară, în manifestările sale poetice, în muzica sa, dar, mai ales, în contactul zilnic cu omul simplu, despre care voi nici nu știți cât ne impune nouă străinilor.” (Valeriu L. Bologa, „Rememorări sentimentale”, București, 1995, p. 79—80). Câteva pagini mai departe, (83—84), sunt reproduse pasaje dintr-un cotidian francez referitoare la conferința din anul 1925, „Sora noastră România”, ținută la Lyon: „... dl. Guiart ne conduce în orașul Cluj, făcându-ne să admirăm frumoasele monumente, grandiozul palat al Universității, biblioteca (tot atât de bogată ca și cea din Lyon), clinicile bine întocmite, Institutul Pasteur, liceele și parcul. Dl. Guiart ne mai povestește lucruri și mai frumoase: ne inițiază în viața intelectuală a Clujului, în lucrările profesorilor de acolo. Ne prezintă pe mai mulți, în particular pe dl. Racoviță, celebrând al său devotament pentru cauza franceză cu emoțiune și căldură. Aplauzele ascultătorilor salută pe acest român eminent, la care atât de bine se aplică versul lui Bornier: „Orice om are două patrii: a sa și pe urmă Franța.” Prin cele amintite mai sus cu privire la capitolul „Jules Guiart” al unei viitoare istorii a relațiilor dintre Universitatea din Cluj și Franța, mai găsim un răspuns la întrebarea leitmotiv a acestor note. Poate că prin grija acestei fundații vor fi cercetate cu atenție scrierile despre români ale savantului francez, studiile editate și manuscrisele unei cărți pe care discipolul și continuatorul său de la Cluj o aștepta cu mare nerăbdare, ca fiind promisiunea unei mari revelații (op. cit. p. 85).

Ar fi necesare pagini întregi pentru a înșira participărilor universitarilor clujeni la manifestări științifice din Franța, a societăților științifice franceze care le-au acordat înaltele lor onoruri, a lucrărilor apărute. Au fost punctate doar câteva dintre capitolele fecunde colaborări româno-franceze, care sigur vor fi subiectele unor cercetări speciale ce se vor bucura de sprijinul fundației recent înființate.

Un alt răspuns la întrebarea: „De ce la Cluj această fundație?”, îl aflăm dintr-o altă mărturie, la fel de încărcată de semnificații ca și celelalte citate aici. Ea vine de la dr. Aurel Socol, fruntaș al vieții politice ardelen, secretar al Comunității Naționale a Românilor din teritoriul aflat sub ocupație horthystă, după dictatul de la Viena din 30 august 1940, și apoi închis ani mulți în temnițele comuniste.

„La 23 august 1944, pe la ora 10, mă întâlnesc cu consulul francez Charles Claudon, consul de carieră care reprezenta Vichy-ul, dar care era trup și suflet pentru de Gaulle, având și cumnatul adjutant al generalului... Îl văd radios și, cu brațele deschise, se apropie de mine... mă ia în brațe și-mi șoptește: la 9,20 azi dimineață radio Paris a spus: Suntem liberi. Vive la France, vive la liberté, și m-a

invitat să sărbătorim evenimentul la ora 8 seara la el. Consulatul și locuința lui erau în casa prof. Emil Racoviță, pe strada Elisabeta nr. 1 (azi str. Racoviță)... Eram fericit de buna noutate, aproape simbolică, doar spusese cineva: fiecare om are doi prieteni: unde s-a născut și Franța, ... Seara am luat un buchet frumos pentru d-na Claudon și m-am prezentat la ospăt. Erau de față Carmen și Costăchel Murășanu (azi profesor la Academia Agricolă Timișoara), d-na Guzner, soția englezoaică a dentistului care trăiește la Tg. Mureș, și un profesor universitar de astronomie, maghiar, care avea o soție belgiancă... Ne-am bucurat de veștile de la Paris: era o atmosferă de voios optimism. Pe la 11 seara... am pus pentru muzică, radio — București tocmai când se transmitea, în limba franceză, apelul Regelui Mihai către țară despre armistițiul cu Aliații și indemnul la lupta de eliberare. Bucurie de nedescris: am încins un fel de hora, ne-am îmbrățișat și am continuat vesela, serată." (Aurel Socol, „Furtună deasupra Ardealului“, Cluj Napoca, 1991, p. 77—78).

Puțină vreme după ce, în ziua de 23 august 1944, în locuința consulului francez, erau sărbătorite evenimentele de la Paris și București (autorul relatării fiind arestat în aceeași noapte de către Gestapo), la Sibiu apărea, la 5 noiembrie 1944, în colcanele săptămânalului „Națiunea română“, un articol semnat de profesorul Universității clujene în refugiu, Henri Jacquier, în care erau remarcate și „sincronisme“ din istoria recentă a Franței și a României. În prefața volumului Henri Jacquier, „Babel, mit viu“ (Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1991, p. 9—10), profesorul Mircea Muthu apreciază că articolul „Mulțumesc, scumpă Românie“, „face pereche, la alt diapazon, cu studiul neterminat <Laudă limbii române>“. În articolul amintit, Henri Jacquier revedea: „... în gând toate acele sincronisme, cu adevărat providențiale, care jalonează istoria noastră recentă, a României și a Franței: intrarea trupelor germane în Paris (eram atunci la București și-am văzut chiar pe stradă, mulți români înlăcrimați în ziua aceea), și apoi dezmembrarea României Mari; eliberarea Parisului și alipirea României la puterile aliate; în sfârșit, recunoașterea guvernului de Gaulle și eliberarea întregului Ardeal. Vreau să cred că astfel de întâmplări sunt mai mult decât coincidențe și dovedesc un izbitor paralelism, o adevărată comunitate de destin.“

Henri Jacquier (25 septembrie 1900, Grenoble — 19 aprilie 1980, Cluj-Napoca) sosea la Cluj în anul 1924, după un an petrecut la Satu Mare, ca profesor în cadrul Misiunii franceze. La liceul „George Barițiu“, unde a funcționat ca profesor de limba franceză până în anul 1931, când a trecut la Universitate, au mai fost încadrați și alți membri ai aceleiași Misiuni: Jules Patenotte, profesorul Liotard (Horia Stanca, „Fragmentarium clujean“, Editura „Dacia“, Cluj-Napoca, 1987, p. 19—20), Edmond Bernard și Henri Michel (Anuarul Liceului „Gheorghe Barițiu“ în Cluj, 1937, p. 120).

Foarte prețuit de românii care l-au cunoscut, Henri Jacquier dădea și el glas sentimentelor sale: „Una din pricinile pentru care mă bucur că sunt francez e că această calitate mă obligă să iubesc România. Mă obligă nu numai afinitățile sufletești și chiar fizice care apropie în mod firesc cele două popoare ale noastre; ci și o datorie de recunoștință pentru o fidelitate care, în cei patru ani de zile negre pe care le-a trăit Franța, nu s-a dezmințit o singură clipă, o fidelitate a tuturor inimilor românești, chiar a acelor cari câteodată erau siliți de împrejurări să dea altă expresie sentimentelor lor adânci. Recunoștință, îndeosebi, pentru frumoasele rânduri pe care le-a scris aci, săptămâna trecută, delicatul poet și unul dintre exponenții cei mai autorizați ai tinerei generații ardelene, d-l Radu Stanca [în articolul „Bonjour, douce France!“. Rar mi-a fost dat într-adevăr, să fiu atât de mișcat de o mărturie de simpatie așa de sinceră pentru țara mea“.

Sa înființat la Cluj această fundație deoarece, reluându-se tradiția strănselor raporturi cultural-științifice existente în perioada interbelică, actualul mare centru universitar, cultural-artistic, economic și social se află deja angrenat într-o complexă rețea de relații cu instituții, asociații și persoane particulare din Franța. În acest context, activitatea fundației poate contribui considerabil și se poate bucura la rândul ei de sprijin consistent. Fiecare dintre părți ar avea de câștigat.

Ar mai fi o mulțime de argumente în favoarea înființării la Cluj a Fundației „General Henri Mathias Berthelot“, unul dintre ele fiind acela încriminat de Marcel Fontaine, în 1957. Și la Cluj, în perioada interbelică, o stradă (actuala „Constanta“), purta numele francezului... „mai român decât românii“!...